

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101002/B/2024/36122358890267652

MEDZINÁRODNÁ MIGRÁCIA PRACOVNÝCH SÍL
V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE

Bakalárska práca

2024

David Gápel

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**MEDZINÁRODNÁ MIGRÁCIA PRACOVNÝCH SÍL
V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE**

Bakalárska práca

Študijný program: Aplikovaná Ekonómia

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra ekonómie

Vedúci záverečnej práce: Ing. Andrej Prívvara, PhD.

Bratislava 2024

David Gápel

ABSTRAKT

GÁPEL, David: Medzinárodná migrácia pracovných síl v krajinách Európskej únie. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra ekonomickej teórie. - Ing. Andrej Přívara, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2024, 36 s.

Záverečná práca je vypracovaná na tému medzinárodnej migrácie pracovných síl v krajinách Európskej únie. Pozornosť je sústredená najmä na socio-ekonomické aspekty migrácie. Cieľom záverečnej práce bolo skúmanie vývoja, dopadov a príčin migračných tokov s dôrazom na odlev a prílev mozgov, existujúce disparity medzi jednotlivými krajinami, vývoj a význam tokov priamych zahraničných investícií. Na dosiahnutie tohto cieľa využívame rôzne štatistické praktiky, metódy a prácu s dátami, ako grafickú analýzu, jednoduché lineárne regresie a Pearsonove koeficienty korelácie, následne naše zistenia opierame o nedávne výskumy na podobnú problematiku. Výsledky riešenej problematiky naznačujú pozitívny vplyv vysoko kvalifikovanej migrácie na produktivitu, ekonomický rast a životnú úroveň vo vyspelých krajinách, na druhej strane negatívny vplyv emigrácie na ekonomický rast odosielajúcich, menej vyspelých krajín. Na záver zisťujeme negatívny vplyv prílevu PZI na emigráciu ako potenciálny nástroj na prevenciu odlevu mozgov.

Kľúčové slová: migrácia pracovných síl v EÚ, disparity, ekonomická výkonnosť, produktivita, životná úroveň, PZI

ABSTRACT

GÁPEL, David: International Labour Migration in the European Union Countries - University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Economic Theory. - Ing. Andrej Přivara, PhD. - Bratislava: NHF EU, 2024, 36 pp.

The final thesis is developed on the topic of international labour migration in the countries of the European Union. The focus is mainly on the socio-economic aspects of migration. The aim of the thesis was to examine the development, impacts and causes of migration flows, with emphasis on brain drain and brain gain, existing disparities between countries, the development and importance of FDI flows. To achieve this objective, we use various statistical practices, methods and data handling such as graphical analysis, simple linear regressions and Pearson correlation coefficients, then we base our findings on recent research on similar issues. The results of the problem addressed suggest a positive impact of high-skilled migration on productivity, economic growth and standard of living in developed countries, on the other hand, a negative impact of emigration on the economic growth of sending, less developed countries. Finally, we find a negative impact of FDI inflows on emigration as a potential tool to prevent brain drain.

Keywords: labour migration in the EU, disparities, economic performance, productivity, standard of living, FDI

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som túto záverečnú bakalársku prácu s názvom **Medzinárodná migrácia pracovných síl v krajinách Európskej únie**, spracoval samostatne na základe získaných teoretických vedomostí a že všetku použitú literatúru a ďalšie pramene som v bakalárskej práci vyznačil.

Bratislava 3.5.2024

---

vlastnoručný podpis

O B S A H

Úvod	7
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	9
1.1 Mikro úroveň:	9
1.1.1 Teória push a pull faktorov.....	9
1.1.2 Neoklasická mikroekonomická migračná teória:	9
1.2 Mezo úroveň:	10
1.2.1 Teória sociálnych sietí.....	10
1.2.2 Nová ekonómia pracovnej migrácie (NELM)	11
1.3 Makro úroveň:.....	11
1.3.1 Neoklasická makroekonomická migračná teória	12
1.3.2 Teória duálneho trhu práce.....	12
1.3.3 Teória migrácie ľudského kapitálu.....	13
1.3.4 Teória svetových systémov	13
2 Cieľ práce	15
3 Metodika práce a metódy skúmania	16
4 Výsledky práce	19
4.1 Prehľad čistej migrácie a zadefinovanie si vzorky vybraných krajín.....	19
4.2 Medzinárodná migrácia, ekonomický rast a produktivita práce	20
4.3 Medzinárodná migrácia a priame zahraničné investície	26
5 Diskusia	33
Záver	34
Zoznam použitej literatúry	35

Úvod

V dnešnom globalizovanom svete je medzinárodná migrácia dlho existujúci jav. Migrácia v skutočnosti existuje už od prvých globalizačných procesov, kedy sa začali formovať prvé obchodné siete a začali vznikať kontakty medzi rôznymi spoločnosťami s rôznymi kultúrami. Motívy tejto migrácie sa menili počas histórie, aj keď niektoré ostali dodnes platné, od migrácie za účelom obchodu, sezónnej práce, dobytia nových území a objavovania, až po dnešné súčasné trendy, ktoré zahŕňajú migráciu za lepšími ekonomickými príležitosťami, lepším vzdelaním, alebo únikom pred nepriaznivou situáciou v domácej krajine, či už politickou, alebo ekonomickou.

V novodobej histórii Európskej únie môžeme sledovať proces toho, ako sa medzinárodné hranice čoraz viac stávajú neviditeľnými, čomu napomáha hlavne postupné rozširovanie a inštitucionálne nastavenie EÚ, ktoré umožňuje voľný pohyb kapitálu finančného, fyzického, ale aj vedomostného. Neexistencia bariér pohybu tohto kapitálu a zároveň existencia disparít, rôzne vyspelých odlišných krajín v tomto politicko-hospodárskom zoskupení prirodzene vytvára a podmieňuje obyvateľstvo ku vnútroeurópskej migrácii, čo predstavuje neustále zväčšujúci sa problém pre menej vyspelé ekonomiky. Na druhej strane, vyspelé krajiny sa čoraz viac skladajú z národov prisťahovalcov a doterajší výskum a literatúra bývajú častokrát sporné, čo sa týka medzinárodnej, pracovnej, ale aj masovej migrácie obyvateľstva.

V súčasnom stave poznania, vďaka dlho existujúcemu javu medzinárodnej migrácie a širokému spektru významných dopadov na zúčastnené krajiny, existuje bohatý počet rôznych teoretických rámcov na túto problematiku. Problematika sama o sebe nie je jednotvárna, niektorí poukazujú na potenciálne výhody, iní na nevýhody a negatívne následky, čo vedie k rôznym názorom a záverom v existujúcom výskume. Celkovo vzaté, migrácia a jej vplyv je bohatá téma obsahujúca mnoho perspektív a aspektov, ktoré sa v súčasnosti často riešia v rôznych okruhoch a sférach, ako napríklad v spoločenskej diskusii, v akademickej sfére, či v politike.

V našej práci sa budeme snažiť prispieť do existujúcej literatúry aktualizovaným a širším pohľadom so zameraním na socio-ekonomické aspekty medzinárodnej migrácie pracovných síl vo vybraných krajinách Európskej únie.

V prvom rade si v našom výskume vyberieme vzorku krajín, ktorú následne analyzujeme v relevantných ekonomických kategóriách s dôrazom na disparity a migračné

toky, ako druhé preskúmame vzťahy a súvislosti medzinárodnej migrácie kvalifikovanej pracovnej sily s týmito krajinami hlbšie, v oblastiach ekonomického rastu, produktivity práce, bohatstva ekonomiky a životnej úrovne. Na záver sa budeme zaoberať priamymi zahraničnými investíciami v kontexte medzinárodnej imigrácie aj emigrácie, s dôrazom na vysoko kvalifikovanú pracovnú silu. V každej časti sa pokúsime preskúmať pozitívne aj negatívne dopady medzinárodnej migrácie.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Z pohľadu teórií o migrácii sa široko preskúmavali, a doteraz preskúmavajú faktory, ktoré ovplyvňujú medzinárodnú migráciu, ale takmer vždy s rôznymi pohľadmi a predpokladmi. Niektoré analyzujú migračné rozhodnutia z pohľadu jednotlivcov alebo domácností, iné sa zaoberajú migračnými trendmi medzi národmi alebo analyzujú príslušné inštitucionálne faktory. Zároveň existujú aj rôzne publikácie, ktoré načrtávajú a diskutujú rôzne myšlienky, koncepty a teórie, napríklad známa publikácia od Massey et al., Teórie medzinárodnej migrácie: Prehľad a zhodnotenie, 1993. Čiže, jav medzinárodnej migrácie je do istej miery vysvetlený viacerými teoretickými hypotézami. Konkrétne Massey et al. (1993) tvrdia, že vo výskume medzinárodnej migrácie chýba všeobecne uznávaný teoretický rámec, ktorý by podporoval rozvoj poznania. V tejto kapitole sa nezameriame na medzery v teoretických rámcoch a vysvetleniach samotnej migrácie, ale na dostupné teoretické pohľady na tento jav, a tak aj na tri štylizované úrovne analýzy medzinárodnej migrácie.

Na medzinárodnú migráciu môžeme nazerať z mikro perspektívy (jednotlivci a domácnosti), potom taktiež aj mezo perspektívy (pracovné cykly, sociálne väzby) a makro perspektívy (domovské a prijímajúce regióny).

1.1 Mikro úroveň:

1.1.1 Teória push a pull faktorov

V mikro úrovňových teóriách sa dôraz kladie predovšetkým na jednotlivca, ktorý prijíma rozhodnutia. Z mikro hľadiska môže osoba alebo domácnosť brať do úvahy množstvo faktorov pri zvažovaní migrácie. Lee (1966) rozlišoval medzi stimulačnými faktormi (Pull factors), ako osobná sloboda alebo vysoké mzdy, ktoré lákajú/podnecujú ľudí alebo domácnosti, aby sa presťahovali do prijímajúcej krajiny, a motivačnými faktormi (Push factors), ako chudoba alebo nízke mzdy, ktoré vytlačajú domácnosti alebo jednotlivcov preč z ich domovskej krajiny. Na druhej strane, faktory „stay away“ od prijímajúcej krajiny, ako sú jazykové bariéry alebo rozličnosť kultúr, ako aj faktory „stay in“ v hostiteľskej krajine, ako rodinné väzby alebo majetok, ktoré môžu pre potenciálneho migranta predstavovať bariéry voči odchodu.

1.1.2 Neoklasická mikroekonomická migračná teória:

Neoklasická teória migrácie tvrdí, že ľudia sú racionálny aktéri, ktorí chcú maximalizovať svoj príjem v dlhodobom horizonte. Pri rozhodovaní o migrácii sa teda berú do úvahy výdavky, možné riziká a predpokladaná výška platu (Borjas, 1990).

Predpokladá, že jednotlivci sa rozhodujú migrovať na základe toho, že kalkulácia nákladov a výnosov ich privedie k očakávaniam pozitívnych čistých prínosov, najmä finančných. Medzinárodná migrácia je chápaná ako forma investície do ľudského kapitálu, hľadajú miesto, kde môžu byť najproduktívnejší vzhľadom na svoje zručnosti a schopnosti. Pred tým, ako môžu začať benefitovať z vyšších miezd spojených s vyššou pracovnou produktivitou, musia podstúpiť určité investície v podobe materiálnych nákladov na cestovanie, nákladov na živobytie počas cestovania a hľadania práce, námahy vynaloženej na naučenie nového jazyka a kultúry, prekonania bariér adaptovania sa na nový trh práce a psychologických nákladov spojených s ukončením starých sociálnych väzieb a tvorba nových.

Potenciálni migranti odhadujú náklady a prínosy presťahovania sa na rôzne lokality a migrujú tam, kde očakávajú najvyšší čistý výnos za nejaký časový horizont (Borjas, 1990).

Tento rozhodovací proces je analyticky zhrnutý rovnicou, v ktorej sa berú do úvahy pravdepodobnosti (ako napríklad pravdepodobnosť získania práce, alebo pre nelegálnych migrantov pravdepodobnosť vyhnutia sa deportácii), výdavky (celkové náklady na presťahovanie sa vrátane psychologických nákladov) a očakávané zisky v pôvodnej krajine a v cieľovej krajine. (Massey et al., 1993)

1.2 Mezo úroveň:

1.2.1 Teória sociálnych sietí

V rámci mezo-úrovne sa často uvádza napríklad Teória sociálnych sietí, ktorá skúma ako sociálne siete a vzťahy ovplyvňujú rozhodnutia o migrácii a zameriava sa na interakcie medzi jednotlivcami a ich blízkym okolím, vrátane rodiny, priateľov a komunity. Táto úroveň analýzy migrácie sa nachádza medzi mikro a makro úrovňou, a jej prístupy vytvárajú pevné spojenia s oboma. Thomas Faist (2000) definoval túto úroveň ako: „Súbor sociálnych a symbolických väzieb medzi hýbateľmi a skupinami a zdroje obsiahnuté v týchto vzťahoch predstavujú mezoúroveň. Tá sa týka štruktúry, sily a hustoty sociálnych väzieb na jednej strane a ich obsahu na strane druhej. Táto vzťahová dimenzia sa týka sociálnych a symbolických väzieb medzi osobami, ktoré zostávajú v krajine, a migrantmi s jednotkami a sieťami v oblastiach pôvodu a určenia a vzťahov medzi príslušnými kolektívnymi aktérmi; okrem iného príbuzenskými skupinami, domácnosťami, náboženskými skupinami, etnickými spoločenstvami a národmi. Obsahuje aj zdroje obsiahnuté v týchto väzbách, ktoré uľahčujú spoluprácu, konkrétne sociálny kapitál.“ (Faist, 2000, s. 40)

1.2.2 Nová ekonómia pracovnej migrácie (NELM)¹

Podľa Starka a Blooma (1985) sa pri vysvetľovaní rozhodnutia pracovníka stať sa pracovným migrantom musia brať do úvahy aj väčšie sociálne subjekty. Ich metodika sa nazýva nová ekonómia pracovnej migrácie. Domácnosť je jedným zo sociálnych subjektov, ktoré spomínajú. Domácnosti sa zvyčajne vyhýbajú podstupovaniu nových rizík, hlavne ak ide o riziko spojené s príjmom domácnosti. Člen rodiny, ktorý sa presťahuje za prácou do iného regiónu, je jednou zo stratégií na zníženie rizika nedostatočného príjmu domácnosti. Finančné prostriedky môžu posielat' rodinní príslušníci, ktorí žijú v zahraničí, čím v konečnom dôsledku pozitívne ovplyvňujú chudobnú ekonomiku vysielajúcej krajiny, pričom stabilný príjem z prijímajúcej krajiny poskytuje domácnosti istotu v prípade zhoršenia príjmu v domácej krajine. Nová ekonómia pracovnej migrácie tvrdí, že keďže tieto remitencie zmierňujú výrobné a investičné obmedzenia domácností s rodinným príslušníkom žijúcim v zahraničí, sú prínosom pre ekonomiky chudobných vysielajúcich krajín (Taylor, 1999).

1.3 Makro úroveň:

Z makro-štruktúrálnej hodnotení medzinárodnej migrácie vyplýva triadické prepojenie medzi vládami a úradmi v emigračných krajinách, ich náprotivkami v cieľovej krajine a združeniami migrantov² – a príležitostne aj medzinárodnými organizáciami. Rozhodnutia o migrácii sú ovplyvnené značnou mierou variácie vo všetkých týchto dimenziách: Rôzne národné štáty majú rôzne silné a slabé stránky, z hľadiska vnútornej administratívnej kompetencie, politickej stability a vonkajšej moci v medzinárodnom systéme. Vznik migračných tokov je týmito dimenziami ovplyvnený. Existujú rozdiely medzi otvorenými a reštriktívnymi stratégiami prijímania a integrácie emigračných krajín. Národné štáty majú tiež tendenciu sťažovať to jednotlivcom z rôznych skupín a geografického pôvodu, pričom uprednostňujú prijímanie imigrantov z konkrétnych národov a kategórií imigrantov. (Faist, 2000)

Potenciálne vysielajúce krajiny alebo regióny a príjemcovia medzinárodnej migrácie sa značne líšia, čo sa týka ich ekonomických vlastností vrátane miezd, životnej úrovne, pracovných príležitostí a miery nezamestnanosti. Tieto druhy rozdielov sú rozhodujúcimi

---

¹ New Economics of Labor Migration

² Združenia prisťahovalcov sú privilegovaným priestorom na organizovanie kultúrnej spolupatričnosti, komunity a participácie, v ktorých ľudia nie sú len príjemcami, ale aktérmi zapojenými do ochrany svojich práv a podpory podmienok sociálneho blahobytu. Zdroj: <https://www.acm.gov.pt/-/o-que-sao-as-associacoes-de-imigrantes-e-o-que-fazem->

predpokladmi pre migráciu medzi štátmi. Slobodu pohybu jednotlivcov ovplyvňujú aj medzinárodné organizácie a normy. (Faist, 2000)

1.3.1 Neoklasická makroekonomická migračná teória

Podľa tejto teórie sú rozdiely v mzde medzi regiónmi hlavným dôvodom pracovnej migrácie. Tieto rozdiely v mzdách sú spôsobené geografickými rozdielmi v dopyte a ponuke pracovnej sily, hoci aj iné faktory môžu zohrávať dôležitú úlohu, napríklad produktivita práce alebo stupeň organizovanosti pracovníkov. Pri aplikácii neoklasického prístupu k medzinárodnej migrácii možno povedať, že krajiny s nedostatkom pracovnej sily v porovnaní s kapitálom majú vysokú rovnovážnu mzdu, zatiaľ čo krajiny s relatívne vysokou ponukou pracovnej sily majú nízku rovnovážnu mzdu. V dôsledku týchto rozdielov v mzdách dochádza k migračným tokom z krajín s nízkymi mzdami do krajín s vysokými mzdami (Borjas, 1989; Massey et al. 1993, 1999; Bauer a Zimmermann, 1995).

Tieto migračné toky zahŕňajú presun pracovnej sily a aj presun investičného kapitálu z kapitálovo bohatých krajín do kapitálovo chudobných krajín. Relatívny nedostatok kapitálu v kapitálovo chudobných krajinách priťahuje investície kvôli vysokej návratnosti v rámci medzinárodných štandardov. Pohyb kapitálu zahŕňa aj ľudský kapitál, kedy vysoko kvalifikované obyvateľstvo sa presúva do kapitálovo chudobných krajín, aby mohli získať vysoké výnosy zo svojich zručností v priestore, kde je ľudský kapitál vzácny. (Massey et al., 1993)

Podľa neoklasických makroekonomických teórií o medzinárodnej migrácii je migrácia výsledkom rozdielov na trhoch práce medzi jednotlivými národmi, ktoré nakoniec vedú k dlhodobej rovnováhe na trhoch práce. Z toho teda vyplýva, že ak by neexistovali rozdiely v odmeňovaní za prácu, nedochádzalo by k medzinárodnej migrácii (Rauhut et al., 2023).

1.3.2 Teória duálneho trhu práce

Podľa teórie duálneho trhu práce sú hlavnými stimulačnými faktormi (Pull factors) medzinárodnej migrácie bohaté krajiny, ktoré prijímajú migrantov. Táto myšlienka naznačuje, že niektoré segmenty trhu práce v určitých krajinách možno klasifikovať ako hlavné alebo sekundárne. Pracovne náročné výrobné techniky a prevaha nízko kvalifikovaných pracovníkov definujú sekundárny sektor, zatiaľ čo kapitálovo náročné techniky a prevaha vysokokvalifikovanej pracovnej sily definujú hlavný segment. Podľa hypotézy duálneho trhu práce je hnacou silou medzinárodnej pracovnej migrácie potreba

pracovnej sily v pracovne náročnom sektore súčasných priemyselných spoločností, prijímajúcich krajín (Piore, 1979; Massey et al., 1993).

1.3.3 Teória migrácie ľudského kapitálu

V teórii migrácie ľudského kapitálu je migrácia považovaná za investíciu zvyšujúcu produktivitu ľudských zdrojov, investíciu, ktorá má svoje náklady a ktorá prináša aj výnosy (Sjaastad, 1962). Podľa tejto teórie je ochota potenciálneho migranta založená primárne na jeho charakteristikách ľudského kapitálu, ako je úroveň vzdelania, zručnosti a skúsenosti. Jednotlivci, ako aj rodiny sa rozhodujú migrovať iba za predpokladu, že očakávané budúce výnosy prevýšia očakávané náklady na migráciu.

Ľudia môžu získať prístup k príležitostiam mimo svojej existujúcej geografickej oblasti prostredníctvom migrácie. Tieto príležitosti môžu byť zamestnania, ktoré priamo vedú k vyšším peňažným výnosom, ale môžu to byť aj pracovné miesta, ktoré poskytujú možnosti vzdelávania, alebo umožňujú ľuďom zvýšiť ich ľudský kapitál, čo by v konečnom dôsledku mohlo viesť k vyšším výnosom v dlhodobom horizonte (Kooiman et al., 2018).

1.3.4 Teória svetových systémov

Teória svetových systémov pripisuje jav medzinárodnej migrácie celkovej svetovej štruktúre trhu, ktorý sa vyvíjal od 16. storočia spolu s narastajúcou globalizáciou a jej procesmi (Massey et al., 1993). Tento rámec buduje na Wallersteinovej (1974) teórii o rozdelení sveta na tri hlavné časti: centrum, periféria, semi-periféria a externé oblasti. Teória svetových systémov sa na medzinárodnú migráciu pozerá zo širšieho globálneho hľadiska, kde vlastníci kapitálu majú záujem o rozvoj periférnych krajín, aby zvýšili svoje zisky, napríklad prostredníctvom existujúcich prírodných zdrojov, nových spotrebiteľských trhov alebo prístupu k lacnej pracovnej sile (Rauhut et al., 2023).

Z tejto teórie vyplýva aj skutočnosť, že priame zahraničné investície prúdia z centrálnej časti sveta do periférnych a semi-periférnych oblastí, čo ovplyvňuje hospodársky rozvoj, pracovné príležitosti a migráciu pracovnej sily.

Centrálna časť sveta často funguje ako hlavný zdroj PZI, pretože má vyspelú a bohatú ekonomiku, technológie a kapitál. Tieto investície sa potom snažia využívať prírodné zdroje, lacnú pracovnú silu a trhy v periférnych a semi-periférnych krajinách. Tento proces vedie k vytváraniu pracovných miest a ekonomickému rastu v týchto oblastiach, čo má vplyv na migračné toky. Toto investovanie spolu s globalizáciou je sprevádzané aj výstavbou

infraštruktúry, teda zosilňovaním cestných väzieb, čo naďalej uľahčuje mobilitu práce a kapitálu. Teória uznáva aj kultúrne väzby a spoločnú minulosť krajín, z čoho vyplýva, že migrácia je pravdepodobnejšia medzi koloniálne prepojenými krajinami (Rauhut et al., 2023).

Tento proces môže spôsobiť aj negatívne následky, ako je únik mozgov (brain drain) z periférnych krajín, kedy kvalifikovaná pracovná sila migruje do centrálnej časti sveta, čím sa zvyšuje nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily v perifériách a zvyšuje sa ekonomická nerovnováha a prehlbujú sa ekonomické, či sociálne disparity. Okrem toho dochádza k zhoršeniu pracovných podmienok a sociálnym nerovnostiam v periférnych krajinách, keďže zahraničné spoločnosti častokrát sústreďujú svoje aktivity na maximalizáciu zisku a neberú ohľad na sociálne dôsledky. (Rizvi, 2005)

Tabuľka 1: Prehľad teórií v kapitole 1

Teórie o medzinárodnej migrácii v tejto kapitole:		
Mikro-úrovňové teórie	Mezo-úrovňové teórie	Makro-úrovňové teórie
teória push a pull faktorov	nová ekonómia pracovnej migrácie	teória duálneho trhu práce
neoklasická mikro migračná teória	teória sociálnych sietí	teória ľudskej kapitálovej migrácie
		teória svetových systémov
		neoklasická makro migračná teória

Zdroj: vlastné vypracovanie

2 Cieľ práce

Naším hlavným cieľom v tejto práci je analyzovať vplyv medzinárodnej migrácie pracovných síl, ktorá je súčasťou globalizačných procesov, na rôzne ekonomické indikátory so zameraním na hospodársky rast, produktivitu práce, bohatstvo ekonomiky, životnú úroveň, a v neposlednom rade aj toky priamych zahraničných investícií. Analyzujeme disparity medzi vybranými krajinami a taktiež sa zaoberáme aj migračnými tokmi s dôrazom na prílev zahraničnej pracovnej sily s vysokou úrovňou ľudského kapitálu, ale aj vplyvom emigrácie na odosielajúce krajiny. Snažíme sa preskúmať a načrtnúť jednotlivé vzťahy, analyzovať relevantné súvislosti a poskytnúť širší pohľad na túto komplexnú problematiku. Na dosiahnutie tohto cieľa využívame rôzne praktiky a metódy, ako napríklad grafickú analýzu, jednoduché lineárne regresie, a Pearsonove koeficienty korelácie.

Najskôr si zdefinujeme vybranú vzorku krajín spomedzi krajín EÚ27 podľa čistej migrácie v období 2013 – 2022, túto vzorku krajín rozdelíme podľa toho, či za sledované obdobie zažívali skôr odlev, alebo prílev prisťahovalcov, a následne preskúmavame rôzne relevantné dáta z týchto krajín.

Po zedefinovaní vzorky krajín ako prvé skúmame vzťah medzinárodnej migrácie v kontexte bohatstva a životnej úrovne ekonomiky, ekonomického rastu a produktivity práce ako aj dopadov emigrácie na odosielajúce krajiny. Ako ďalšie analyzujeme vývin priamych zahraničných investícií, skúmame dôležitosť a vplyv priamych zahraničných investícií na odosielajúce krajiny a ako posledné skúmame dvojakosť vzťahu prílevu priamych zahraničných investícií a zahraničnej pracovnej sily s vysokoškolským vzdelaním.

V súvislosti s uvedenými cieľmi sme sformulovali nasledujúce výskumné otázky, ktorými sa bude naša práca zaoberať:

1. Aký má vplyv zahraničná vysoko kvalifikovaná pracovná sila na produktivitu práce v prijímajúcej krajine?
2. Ako veľmi prispieva táto zahraničná vysoko kvalifikovaná pracovná sila do bohatstva, životnej úrovne a ekonomického rastu v prijímajúcej krajine?
3. Vplýva emigrácia v odosielajúcich krajinách negatívne na ekonomický rast?
4. Dokážu prílevy priamych zahraničných investícií udržať potenciálnych emigrantov v domácej krajine?
5. Ako súvisí prílev priamych zahraničných investícií s prílevom migrantov v produktívnom veku s vysokou úrovňou ľudského kapitálu?

3 Metodika práce a metody skúmania

V našej empirickej časti práce sme najskôr zozbierali dáta o absolútnej hodnote čistej migrácie v krajinách EÚ27 z databázy Eurostat, aby sme predstavili tabuľku s podmieneným formátovaním (v každom stĺpci, od najväčšieho po najmenšie farebnou škálou od zelenej po červenú) pre výber vzorky krajín, ktorým sa ďalšie skúmanie bude zaoberať. Tento indikátor predstavuje rozdiel medzi počtom imigrantov a počtom emigrantov v danom roku. Následne sme si zámerným výberom vybrali 8 krajín, ktoré sme rozdelili na dve vzorky krajín so spoločnými typickými znakmi. Prvá vzorka predstavuje krajiny, ktoré za sledované obdobie 2013 – 2022 zaznamenávali viac prílevu ako odlevu mozgov, a druhá vzorka krajín viac odlevu ako prílevu mozgov. Tak sme si zadefinovali takzvané „vedúce“ krajiny, čiže krajiny, ktoré za sledované obdobie zaznamenali viac prílevu a na druhej strane, „zaostávajúce“ krajiny, ktoré za sledované obdobie zaznamenali viac odlevu.

Následne sme identifikovali ďalšie spoločné črty v jednotlivých vzorkách a aj rozdiely medzi vzorkami, a potom sme uviedli ročné dáta z databázy Eurostat pre vybrané krajiny o reálnom hrubom domácom produkte (HDP) na obyvateľa. Ako jednotku merania reálneho HDP na obyvateľa sme si zvolili reťazovo viazaný rad získaný postupným aplikovaním miery rastu cien z predchádzajúceho roka na aktuálnu hodnotu cien v konkrétnom referenčnom roku, v našom prípade rok 2010. Tieto dáta sme komparatívne analyzovali medzi vybranými krajinami a v ďalšej časti sme analyzovali disparity medzi krajinami v kontexte outputu na hodinu práce ako aproximátor produktivity v krajine. Dáta sme získali z databázy ILOSTAT, ako indikátor sme si zvolili produkciu na odpracovanú hodinu vyjadrenú skrz HDP v konštantných medzinárodných dolároch v roku 2017 v parite kúpnej sily. Tieto údaje sme preskúmali vo vzťahu ku zahraničnej pracovnej sile s vysokou úrovňou vzdelania v prijímajúcich krajinách aby sme zistili, aký silný je vzťah týchto indikátorov a či je štatisticky významný. Ukazovateľ vysoko kvalifikovanej pracovnej sily sme našli na databáze ILOSTAT, dátový súbor s názvom obyvateľstvo v produktívnom veku podľa pohlavia, vzdelania a občianstva (v tisícoch, ročne), zvolené parametre boli všetky pohlavia, agregovaná úroveň vzdelania pokročilá a zahraniční občania. Časové rady sme skúmali pomocou jednoduchých lineárnych regresíí pre každú vedúcu krajinu s počtom pozorovaní 15 (obdobie 2005-2020) z dôvodu nedostupnosti údajov pred rokom 2005 v ukazovateli produkcie za odpracovanú hodinu a uskutočnili sme nasledujúcu základnú regresiu pomocou doplnku Analysis ToolPak v programe MS Excel:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$$

Kde:

- Y je závislá premenná
- X je nezávislá premenná
- β_0 je prienik, čiže hodnota Y keď $X = 0$
- β_1 je sklon, koeficient regresie, ktorý vyjadruje zmenu Y pri zmene X
- ε je náhodná zložka

V tomto prípade bola závislá premenná produkcia na odpracovanú hodinu, nakoľko sme skúmali, ako vplyva zahraničná pracovná sila s vysokou kvalifikáciou na produktivitu práce.

Ako ďalšie sme rovnakou metódou skúmali vzťah medzi reálnym HDP na obyvateľa a vysoko kvalifikovanou pracovnou silou zo zahraničia vo vzorke vedúcich krajín s počtom pozorovaní 22 za obdobie 2000 – 2022, kde reálne HDP na obyvateľa figurovalo ako závislá premenná, aproximátor životnej úrovne či bohatstva v priemere na osobu. V prípade Talianska a Španielska sme museli zvoliť kratšie sledované obdobie z dôvodu nedostupnosti dát, konkrétne Španielsko 2000 – 2020 a Taliansko 2005 – 2022.

V ďalšej časti sme rovnakou metódou skúmali vzťah medzi reálnym HDP a vysoko kvalifikovanou pracovnou silou zo zahraničia vo vzorke vedúcich krajín. Údaje o reálnom HDP v trhových cenách sme získali z databázy Eurostat, ako jednotku merania sme zvolili ceny v predchádzajúcom roku v miliónoch eur, aby sme v hodnotách eliminovali vplyv inflácie a aby boli porovnateľné počas celého obdobia 2000 – 2022. Ako nezávislú premennú sme si zvolili zahraničnú pracovnú silu s vysokoškolským vzdelaním. V prípade Talianska a Španielska sme znovu museli zvoliť kratšie sledované obdobie z dôvodu nedostupnosti dát, konkrétne Španielsko 2000 – 2020 a Taliansko 2005 – 2022.

Potom sme sa snažili analyzovať, pomocou Pearsonových korelačných koeficientov, vplyv emigrácie na ekonomický rast (reálne HDP) vo vzorke zaostávajúcich krajín, kde počet emigrovaných používame ako aproximátor odlevu mozgov z dôvodu nedostupnosti dát o emigrácií podľa úrovne vzdelania. Údaje o počte emigrovaných sme použili z databázy Eurostat, kde počet emigrovaných je vyjadrený celkovým počtom dlhodobých emigrantov odchádzajúcich z vykazujúcej krajiny počas referenčného roka. Na výpočty korelačných koeficientov sme použili dostupné sledované obdobie dát o emigrácii medzi rokmi 2011 – 2022. Pokúsili sme sa zistiť, či budeme vedieť takouto metódou potvrdiť negatívny vplyv

odlevu mozgov na ekonomický rast, respektíve, či je vzťah negatívny a ako veľmi je silný v jednotlivých odosielajúcich krajinách.

Ako posledné sme v praktickej časti skúmali priame zahraničné investície a ich toky dnu a von zo vzorky vybraných krajín. Začali sme grafickou analýzou investičných tokov a uviedli sme ich dôležitosť v kontexte medzinárodnej migrácie. Súbory dát sme čerpali z Eurostatu, rozdelili sme toky priamych zahraničných investícií na čisté priame zahraničné investície dnu a čisté priame zahraničné investície von. Čisté priame zahraničné investície sú vyjadrené v miliónoch eur a v tejto časti používame aj priame zahraničné investície vyjadrené v zásobách PZI v % HDP. V prípade toku do krajiny ide o priame investície do vykazujúceho hospodárstva, kde geopolitický subjekt (partner, realizujúci investíciu) je zvyšok sveta a v prípade toku z krajiny ide o priame investície v zahraničí resp. vo zvyšku sveta. Všetky súbory týchto dát boli dostupné iba za roky 2013 – 2022 a s týmto sledovaným obdobím pracujeme v celej podkapitole. V prípade dát za Grécko sa vyskytovali chýbajúce údaje v každom súbore v roku 2019 a z dôvodov udržania konzistentnosti sme zvolili imputáciu chýbajúcej hodnoty metódou mediánu z predošlého a nasledujúceho roku. Túto metódu imputácie sme zvolili z dôvodu, aby grafy a výsledky výskumu neboli vychýlené a aby sme približne odhadli hodnotu podobnú tej skutočnej.

Použitím Pearsonových koeficientov korelácie analyzujeme vzťah medzi prichádzajúcimi PZI a emigráciou v zaostávajúcich krajinách, aby sme overili, či existuje negatívny súvis medzi týmito dvomi indikátormi, a ak áno, do akej miery majú priame zahraničné investície v našich vybraných krajinách vplyv udržať potenciálne emigrujúce obyvateľstvo. Tieto korelácie najprv počítame s priamymi zahraničnými investíciami v miliónoch eur, následne s prílevmi investícií vyjadrenými v zásobách PZI v % HDP a uvádzame komparáciu jednotlivých koeficientov.

Ako posledné analyzujeme Pearsonove koeficienty korelácie vo vzorke vybraných vedúcich krajín, kde načrtávame dôležitú otázku obojsmernej kauzality vzťahu medzi prílevom priamych zahraničných investícií a zahraničnou vysoko kvalifikovanou pracovnou silou. Tieto korelácie taktiež najprv skúmame s priamymi zahraničnými investíciami vyjadrenými v miliónoch eur a potom s prílevmi investícií vyjadrenými v zásobách PZI v % HDP, čo následne porovnáваме.

4 Výsledky práce

4.1 Prehľad čistej migrácie a zadefinovanie si vzorky vybraných krajín

Tabuľka 2: Čistý prílev/odlev migrácie krajín EÚ27 v počte osôb v sledovanom období
2013 - 2022

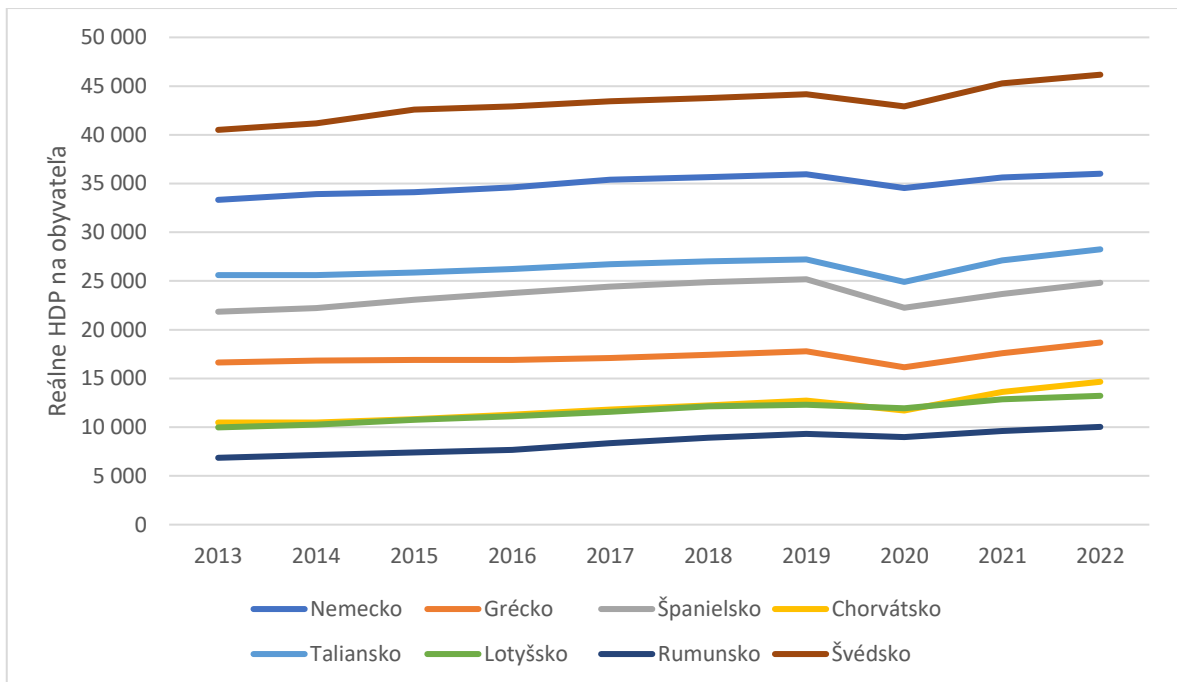
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nemecko	433385	560672	1232644	496090	356409	353471	310022	240468	331205	1538205
Španielsko	-251531	-94976	-1761	87421	163272	334158	454232	219357	191094	727005
Taliansko	181719	141303	133123	143758	188330	175364	153273	87642	160054	260796
Francúzsko	98939	32280	39704	64087	154151	86490	86490	138440	159370	181662
Holandsko	16803	32423	54542	77755	81415	84671	107850	79742	103763	217182
Belgicko	17421	28585	56832	31231	37013	48925	47070	42121	52471	123729
Rakúsko	47795	62771	109634	65081	45657	38421	40887	40984	51212	127351
Česko	4230	1429	3918	25219	24531	39168	28090	27241	50730	315665
Švédsko	65130	75729	78410	117127	98869	85621	68087	33581	42347	51844
Poľsko	-56135	-46024	-40690	-28139	-9139	24289	46055	48949	39521	47509
Írsko	-11021	2412	13632	23129	14431	43977	23626	18269	28303	96404
Portugalsko	-36232	-30056	-10481	-8348	4886	11570	44506	41274	25642	86889
Fínsko	18048	16021	12441	16823	14824	11965	15495	17814	22905	34363
Litva	-16807	-12327	-22403	-30171	-27557	-3292	10794	19993	19653	72097
Dánsko	17002	23962	33867	21729	12176	4288	-5136	3408	19481	58256
Bulharsko	-1108	-2112	-4247	-9329	-5989	-3666	-2012	30715	12706	27444
Maďarsko	4277	12368	15119	13729	28241	34759	38786	8106	12472	35740
Luxembursko	10348	11049	11159	9446	10548	10659	11075	7620	9376	14206
Estónsko	-2631	-733	2410	1030	5258	7071	5458	3782	7043	39757
Cyprus	-12078	-14826	-2000	2499	6201	8102	8797	4493	5591	13094
Malta	6119	9346	9841	8748	14656	17102	20343	1206	4639	21798
Slovinsko	487	-490	507	1051	1253	14928	16213	18365	2480	14657
Slovensko	2379	1713	3127	3885	3722	3955	3632	4347	2338	995
Lotyšsko	-14262	-8652	-10640	-12229	-7808	-4905	-3360	-3150	-286	22028
Chorvátsko	-4884	-10220	-17945	-22451	-31799	-13486	-2422	-632	-4512	11685
Rumunsko	-8109	-36836	-61923	-70123	-64758	-59083	-31314	-41299	-22219	90713
Grécko	-59148	-47791	-44905	10332	8920	16440	34439	6384	-22476	16355

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z Eurostatu

Z tabuľky o čistej migrácii je zrejmé, že vyspelé západné ekonomiky ako Nemecko, Španielsko, Taliansko a Švédsko, sú atraktívne ako cieľové krajiny pre potenciálneho migranta. Preto sa zameriame na túto vzorku krajín a budeme ich brať ako vedúce krajiny v príťažlivosti pre migrantov. Na druhej strane krajiny ako Rumunsko, Grécko, Lotyšsko a Chorvátsko, sú charakteristické tým, že majú tendenciu mať dlhodobo najmenšie prílevy migrantov a skôr prežívajú odlev mozgov. Dôvody tejto skutočnosti môžeme hľadať vo faktoch, že krajiny, z ktorých ľudia skôr odchádzajú ako prichádzajú, majú spoločné črty, ako sú vysoká nezamestnanosť, málo pracovných príležitostí, nízka životná úroveň, ekonomická nestabilita, alebo nižšie výnosy z ľudského kapitálu relatívne voči ostatným krajinám. Pričom krajiny, ktoré dlhodobo zažívajú silné migračné toky, majú veľa ekonomických, či pracovných príležitostí, vysokú životnú úroveň, otvorenejšie migračné a integračné politiky, alebo vysoký a rýchly rast.

4.2 Medzinárodná migrácia, ekonomický rast a produktivita práce

Graf 1: Reálne HDP na obyvateľa (respektíve per capita) vybraných krajín

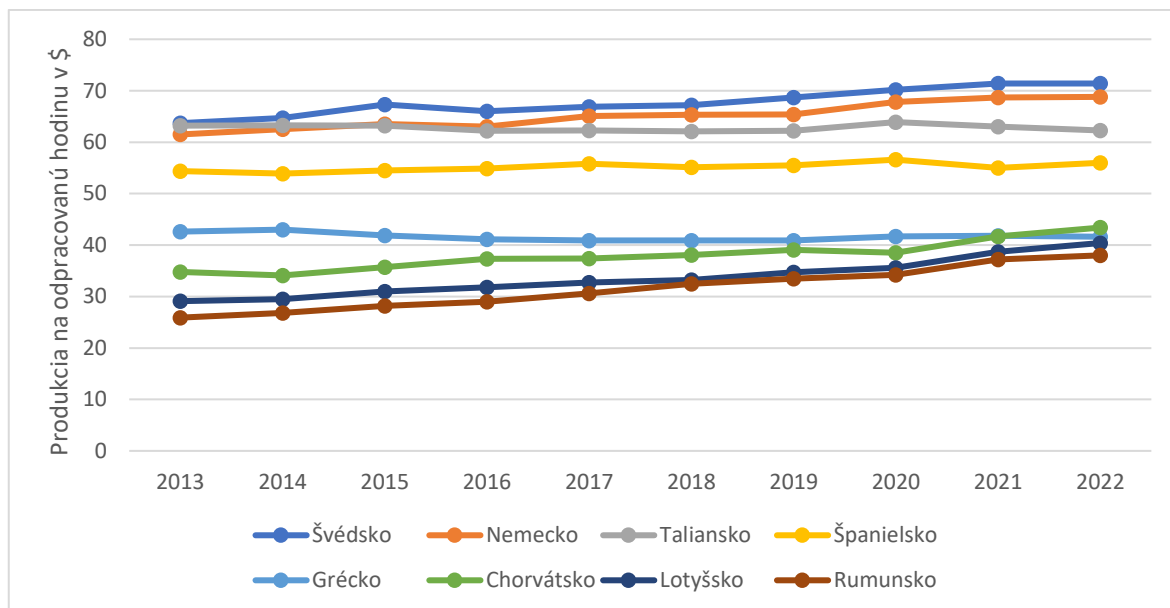

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z Eurostatu

Keď sa pozrieme na graf reálneho HDP per capita vybranej vzorky krajín, môžeme vidieť istú tendenciu, že krajiny s vyššími príjmami na obyvateľa majú zvyčajne vyšší prílev nových prisťahovalcov. Keď komparatívne analyzujeme tabuľku 2 a graf 1, vidíme zjavný trend migračných tokov z Rumunska, krajiny, ktorá má dlhodobo vysoký odlev obyvateľov a z vybraných krajín najnižšie HDP na obyvateľa. Podobný trend vidíme aj čo sa týka Chorvátska a Lotyšska. Z vybraných zaostávajúcich krajín dosahovalo Grécko najvyššie HDP per capita, ale nevyzerá, že by konvergovalo k úrovni Španielska. Taktiež, do roku 2016, ako môžeme vidieť v tabuľke 2, čistá migrácia pre Grécko bola negatívna, čiže viac ľudí odchádzalo, ako prichádzalo, čo môžeme pripísať dlhovej kríze a nepriaznivej ekonomickej situácii v Grécku v predošlých rokoch.

Ďalej sa pozrieme na disparity medzi krajinami v kontexte výkonu na hodinu práce. Tieto dáta nám ďalej umožnia analyzovať rozdiely medzi vybranými krajinami a hlbšie identifikovať faktory, ktoré ovplyvňujú produktivitu práce a konkurencieschopnosť na medzinárodnej úrovni, vrátane ich schopnosti prilákať kvalifikovanú pracovnú silu skrz medzinárodnú migráciu.

Graf 2: Produkcia na odpracovanú hodinu vo vybraných krajinách (konštantný HDP 2017, medzinárodný \$ v parite kúpnej sily)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy ILOSTAT

Krajiny ako Švédsko, Nemecko a Taliansko majú za sledované obdobie vysokú produktivitu za odpracovanú hodinu, čím sa stávajú atraktívnymi destináciami pre potenciálnych migrantov s vysokou úrovňou ľudského kapitálu. V týchto krajinách majú potenciálni vysokokvalifikovaní prisťahovalci väčšiu pravdepodobnosť získať lepšie finančné ohodnotenie za využitie svojho ľudského kapitálu a za prácu, či zlepšiť svoju životnú úroveň v porovnaní s krajinami ako Rumunsko, Lotyšsko či Chorvátsko.

Teraz sa pozrieme na tento vzťah z opačnej strany, ako silno vplyva meniaci sa zásoba vysokokvalifikovaných migrantov v produktívnom veku, ktorí sú súčasťou pracovnej sily, na túto produkciu za odpracovanú hodinu? Cez jednoduché lineárne regresné modely vieme tento vzťah analyzovať, a vysvetliť silu vzťahu a štatistickú významnosť premenných pre jednotlivé vedúce krajiny.

Pri analyzovaní výsledkov tejto regresnej analýzy zisťujeme, že konkrétne vo Švédsku a Nemecku existuje silný vplyv migrácie vysoko kvalifikovanej pracovnej sily na výkonnosť, či produktivitu práce. Pre Švédsko vyšiel Pearsonov korelačný koeficient (r) 0,9339, čo naznačuje, že v Švédsku existuje veľmi silná pozitívna korelácia medzi týmito premennými, a pre Nemecko vyšiel (r) 0,9351, čo taktiež naznačuje silnú pozitívnu koreláciu v tomto vzťahu. Korelácia tohto vzťahu pre Španielsko vyšla (r) 0,6768 čo naznačuje, že na

rozdiel od Švédska a Nemecka, nie je vplyv migrácie vysoko kvalifikovanej pracovnej sily na výkonnosť práce taký silný, no stále je pozitívny a štatisticky významný s P-value, alebo Significance F 0,0039. Pre Taliansko vyšla regresná analýza tohto vzťahu štatisticky nevýznamná na hladine významnosti 0,05, nakoľko Significance F vyšla 0,866 a Pearsonov korelačný koeficient (r) 0,0456.

Výskum na problematiku produktivity práce uskutočnil aj G. Felbermayr (2015), ktorý sa, okrem medzinárodného obchodu v piatej časti jeho výskumu, zaoberal účinkami migrácie vysoko kvalifikovaných pracovníkov na produktivitu, ktoré súvisia s tvorbou ľudského aj znalostného kapitálu. V jeho výskume vychádzal zo štandardnej teórie endogénneho rastu z ktorej vyplýva, že prisťahovalectvo urýchľuje inovačný proces a vedie k efektom z rozsahu, pokiaľ ide o mieru rastu alebo úroveň HDP na obyvateľa. V dôsledku toho môže selektívna migrácia smerom k vysoko kvalifikovanej pracovnej sile ovplyvniť smer technických zmien smerom k inováciám, prípadne zvýšiť produktivitu kvalifikovanej práce v porovnaní s nekvalifikovanou. Poukázal na účinky preťaženia vyplývajúce z vyššej hustoty obyvateľstva na celkovú produktivitu výrobných faktorov, ktoré môžu pôsobiť proti štandardným efektom rozsahu. No vo svojom výskume celkovo skonštatoval, že síce efekty preťaženia môžu zohrávať určitú úlohu v krátkodobom horizonte, existujú jasné dôkazy o pozitívnom dlhodobom vplyve imigrácie na tvorbu znalostného kapitálu a príjmu na obyvateľa. (Felbermayr et al., 2015)

Ďalej preskúmame vzťah medzi reálnym HDP na obyvateľa a vysoko kvalifikovanou pracovnou silou zo zahraničia vo vybraných vyspelých krajinách na hlbšie preskúmanie vzťahu medzi medzinárodnou migráciou pracovných síl a životnou úrovňou.

V Nemecku za sledované roky 2000 – 2022 je korelácia (Multiple R) 0,9090, čo vykazuje silnú pozitívnu koreláciu vo vzťahu medzi zahraničnou pracovnou silou s vysokoškolskou úrovňou vzdelania v prijímajúcej krajine a reálnym HDP na obyvateľa, koeficient determinácie je 0,8264, čo znamená, že 82,64% variability v reálnom HDP na obyvateľa je vysvetlená množstvom migrantov s vysokým vzdelaním v krajine. Regresný model je pre Nemecko štatisticky významný na hladine významnosti 0,05 s hodnotou p 1,94002E-09 a počet migrantov s vysokým vzdelaním v krajine má veľký vplyv na reálne HDP per capita. Model pre Švédsko priniesol podobné výsledky, kde štatistický model je štatisticky významný (Significance F = 2,53018E-09 < 0,05) so silnou koreláciou v tomto vzťahu (Multiple R = 0,906652397) a koeficientom determinácie vysvetľujúcim 82,20%

variability reálneho HDP per capita (R Square = 0,822018569). Model pre Španielsko nie je štatisticky významný na hladine významnosti 0,05 (Significance F = 0,068142311 > 0,05) a korelácia medzi zahraničnou pracovnou silou s vysokou úrovňou vzdelania v prijímajúcej krajine a reálnym HDP per capita je pomerne slabá (Multiple R = 0,40557181). Pre Taliansko je model štatisticky významný (Significance F = 0,008248474 < 0,05) a vykazuje stredne silnú koreláciu tohto vzťahu (Multiple R = 0,601690441), ale so značne nižším koeficientom determinácie ako pre krajiny Nemecko a Švédsko (R Square = 0,362031387). Taktiež, iba pri Taliansku vyšiel koeficient nezávislej premennej záporný, čo implikuje, že nárast počtu vysoko kvalifikovaných migrantov v pracovnej sile je spojený s poklesom reálneho HDP na obyvateľa.

Ďalej preskúmame vzťah medzi reálnym HDP (aproximátor ekonomického rastu) a vysoko kvalifikovanými migrantmi v pracovnej sile vo vybraných vedúcich krajinách na širšie preskúmanie vzťahu medzi medzinárodnou migráciou pracovnej sily a ekonomickým rastom.

Hodnota korelačného koeficientu (r) v Nemecku je 0,9825, čo naznačuje silný pozitívny vzťah medzi počtom vysoko kvalifikovaných cudzincov v krajine a reálnym HDP. Na hladine významnosti 0,05 bol tento vzťah štatisticky významný (Significance F = 7,86519E-17 < 0,05). Pre Španielsko je hodnota korelačného koeficientu (r) 0,9313, čo taktiež naznačuje veľmi silný a pozitívny vzťah, ktorý je tiež štatisticky významný (Significance F = 8,84118E-10 < 0,05). Korelácia pre Taliansko bola tiež pomerne silná (Multiple R = 0,7522), ale s trochu menšou štatistickou významnosťou (Significance F = 0,00031673). Švédsko malo veľmi silný korelačný koeficient (Multiple R = 0,9560), podobne ako Nemecko, a vzťah bol tiež štatisticky významný (Significance F = 1,14722E-12 < 0,05).

Ďalej sa skúsime pozrieť na tie „zaostávajúce“ krajiny, a teda krajiny, ktoré za sledované obdobie v tabuľke 2 zaznamenali vysoký odlev, konkrétne Rumunsko, Lotyšsko, Chorvátsko a Grécko. Pomocou Pearsonových koeficientov korelácie zistíme, aký výrazný je vzťah medzi reálnym HDP a emigráciou ako aproximátor odlevu mozgov a zároveň, či takouto metódou potvrdíme negatívny vplyv odlevu mozgov na ekonomický rast.

Tabuľka 3: Pearsonov korelačný koeficient vzťahu medzi reálnym HDP a počtom emigrovaných jednotlivcov v sledovanom období 2011 - 2022

	Pearsonov korelačný koeficient (r)
Grécko	0,099243815
Chorvátsko	0,747222556
Lotyšsko	-0,867790077
Rumunsko	0,525904318

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát z Eurostatu

Touto metódou z týchto hodnôt môžeme usúdiť, že jediné Lotyšsko spomedzi vybraných krajín zaznamenáva za sledované obdobie 2011 – 2022 negatívny vplyv odlevu mozgov na ekonomický rast, pretože má silnú negatívnu koreláciu medzi reálnym HDP a počtom emigrovaných. V prípade Grécka je korelácia medzi reálnym HDP a počtom emigrovaných veľmi slabá a tak nemôžeme touto metódou potvrdiť negatívny vplyv odlevu mozgov na ekonomický rast v tejto krajine. V prípade Chorvátska a Rumunska vyšla stredná a pomerne silná pozitívna korelácia medzi reálnym HDP a počtom emigrovaných, čo znamená, že sa nám touto metódou nepodarilo potvrdiť negatívny vzťah medzi premennými, čo môžeme pripísať skutočnosti, že tieto ekonomicky zaostalejšie krajiny v sledovaných rokoch zaznamenali ekonomické oživenie a rast aj napriek odlevu mozgov.

Naše výsledky v prípade Lotyšska sú v súlade aj s výskumnou prácou M. Hazansa (2013), kde vlnu emigrácie v rokoch na začiatku nášho sledovaného obdobia pripisovali primárne hospodárskej kríze. V rokoch pred krízou Lotyšsko zažilo nárast počtu voľných pracovných miest (najmä v priemyselnej výrobe a stavebníctve), a v rokoch po kríze 2010 – 2011 bola miera voľných pracovných miest buď približne konštantná na veľmi nízkej úrovni, alebo rástla oveľa pomalšie ako emigrácia. Navyše najrýchlejší rast miery voľných pracovných miest sa týkal vysoko kvalifikovaných nemanuálnych (napríklad manažérskych) pracovných miest. Celkový negatívny vplyv v Lotyšsku na hospodárstvo kvôli emigrácii vyplýva najmä zo zníženia počtu pracovných síl, pričom tento vplyv sa môže posilniť, ak sú emigranti v priemere kvalifikovanejší ako nemigranti. Na druhej strane uznávajú dôležitosť a potenciál remitencií, ktoré môžu čiastočne alebo úplne kompenzovať stratu produkcie, ale je podľa nich nepravdepodobné, že to bude trvať večne, najmä ak sa emigrácia stáva čoraz trvalejšou, ako v prípade Lotyšska. (Hazans, 2013)

Ďalším spôsobom, ako tento vzťah môžeme analyzovať, je vypočítať Pearsonove koeficienty korelácie pre tempo rastu reálneho HDP v sledovanom období a pre počet emigrovaných, čo môže priniesť iné výsledky.

Tabuľka 4: Pearsonov korelačný koeficient vzťahu medzi tempom rastu reálneho HDP a počtom emigrovaných jednotlivcov v sledovanom období 2011 – 2022

	Pearsonov korelačný koeficient (r)
Grécko	-0,278707703
Chorvátsko	0,612215834
Lotyšsko	0,117688723
Rumunsko	0,669891145

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát z Eurostatu

Analýza týchto koeficientov korelácie v jednotlivých krajinách poskytuje značne rozličné zistenia, nakoľko tentokrát iba v Grécku zaznamenávame negatívny vzťah, aj keď pomerne slabý. V ostatných krajinách ako Chorvátsko a Rumunsko je korelácia pomerne silná, ale pozitívna, čo znamená, že v týchto krajinách sa nám nedokázalo ani takouto metódou potvrdiť negatívny vplyv odlevu mozgov na ekonomický rast. V prípade Lotyšska je korelácia tohto vzťahu veľmi slabá, čo naznačuje, že na tempo rastu HDP v Lotyšsku nevieme významne určiť silu vzťahu.

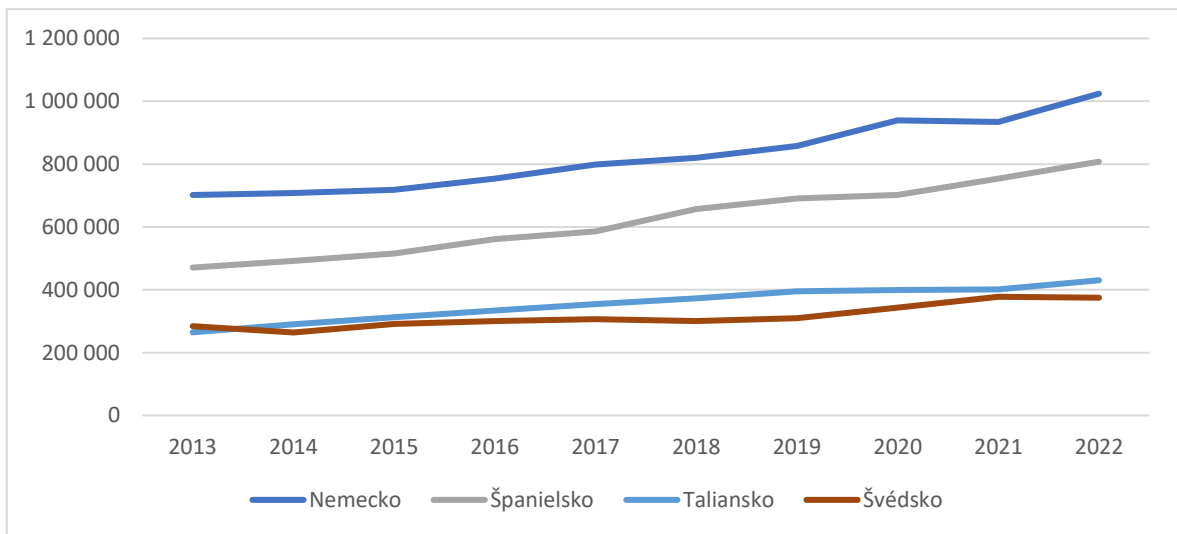
Zo skúmaných krajín okrem Lotyšska je Rumunsko najbližšie ku negatívnemu vzťahu. Výsledky Rumunska môžeme pripísať okolnostiam spomenutým vo výskume I. Ianosa (2016), ktorý skúmal túto problematiku. V jeho výskume skonštatoval, že hospodárske účinky migrácie za prácou sú viditeľné na miestnej úrovni, ale nie sú viditeľné na národnej alebo regionálnej úrovni, pretože nedosahujú kritickú masu, ktorá by umožnila zásadné zmeny na týchto úrovniach. Zistil, že veľký počet pracovných migrantov zjavne uľahčuje sociálne vzťahy a prispieva k HDP Rumunska približne 2,0% prostredníctvom ich remitencií. Za primárne dôvody migračných vln určil nízke príjmy, prudký rast nezamestnanosti a prudkú infláciu, najmä v rokoch 1997 až 1999, čo boli prvkami, ktoré znížili kúpnu silu obyvateľstva. V dôsledku toho sa služby rozvíjali veľmi pomaly a neboli schopné prilákať nadbytočnú pracovnú silu, ktorá vznikla v dôsledku celej reštrukturalizácie hospodárstva po páde socialistického režimu. Zvýšené regionálne rozdiely medzi okresmi v prvom desaťročí a ich zvýraznenie v nasledujúcich rokoch podmienujú rast potenciálu vnútornej a vonkajšej migrácie. Hoci Rumunsko vstúpilo do Európskej únie v roku 2007, rozdiel medzi ním a členskými štátmi patriacimi do jadra európskeho spoločenstva sa v absolútnej hodnote naďalej zväčšoval. Napriek tomu, že Rumunské hospodárstvo vykazovalo známky oživenia, rozdiely v oblasti mzdových príjmov spôsobili, že dočasná

migrácia poznala explozívne hodnoty a rozhodujúcim spôsobom sa presunula do krajín južnej Európy. (Ianos, 2016)

4.3 Medzinárodná migrácia a priame zahraničné investície

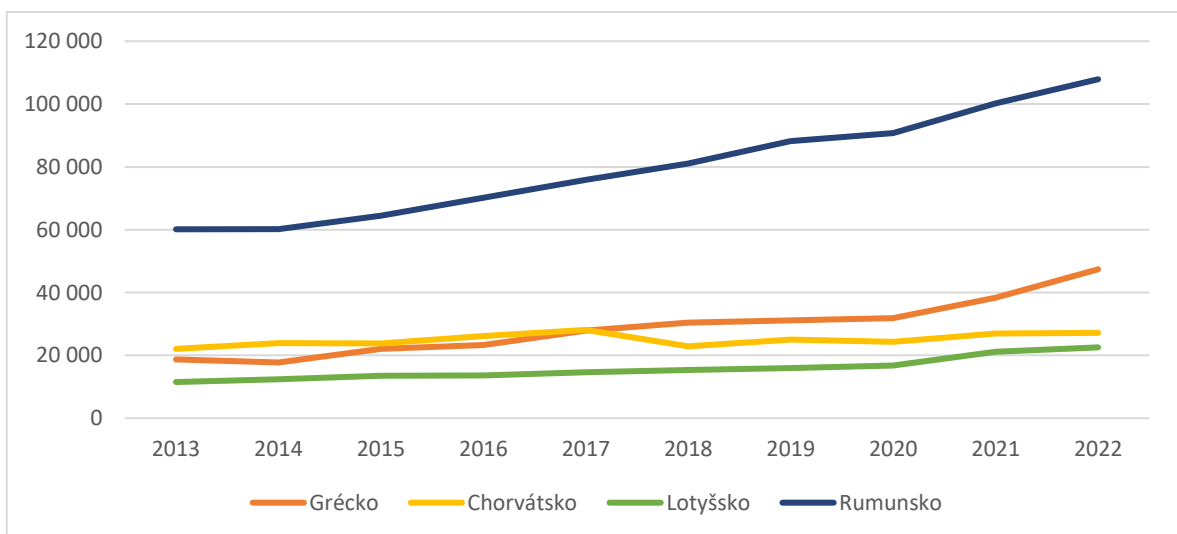
V nasledujúcej časti sa pokúsime analyzovať a pozrieť na priame zahraničné investície (ďalej len PZI) vo vybraných krajinách, ktoré rozdelíme na PZI, ktoré smerovali do krajiny, kde sa realizovali, a PZI, ktoré odišli z krajiny a realizovali sa v zahraničí.

Graf 3: Prichádzajúce čisté PZI (vyjadrené v miliónoch €) vo vybraných vyspelých krajinách

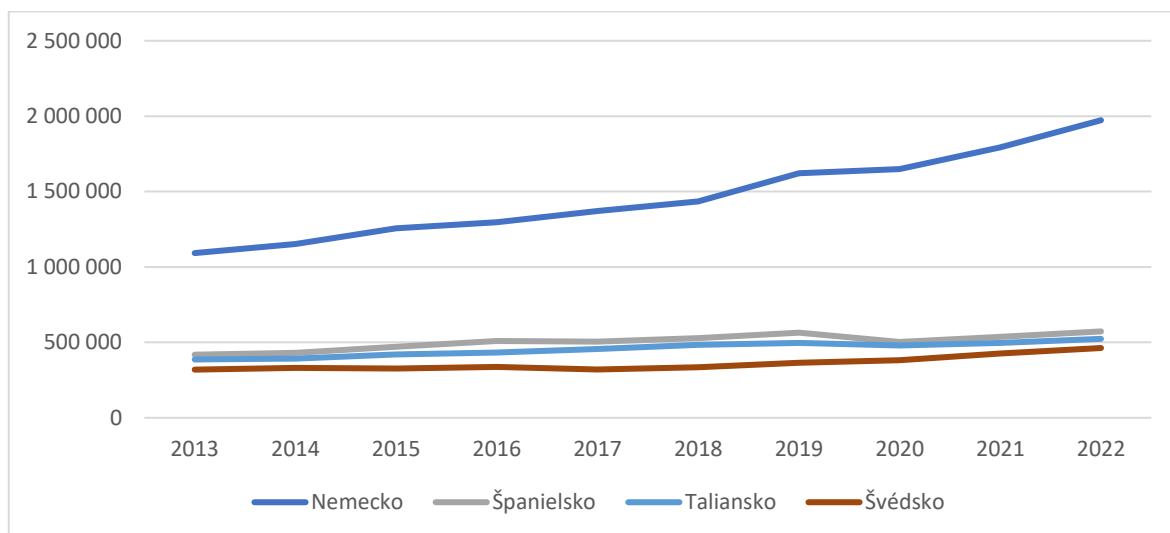
Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Graf 4: Prichádzajúce čisté PZI (vyjadrené v miliónoch €) vo vybraných menej vyspelých krajinách

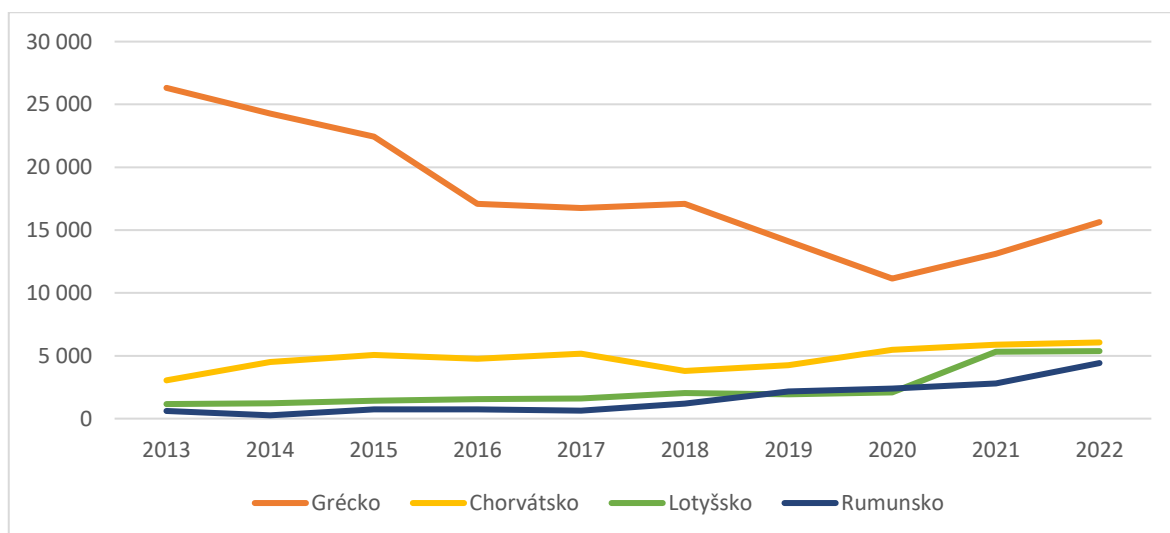
Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Graf 5: Odchádzajúce čisté PZI (vyjadrené v miliónoch €) vo vybraných vyspelých krajinách

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Graf 6: Odchádzajúce čisté PZI (vyjadrené v miliónoch €) vo vybraných menej vyspelých krajinách

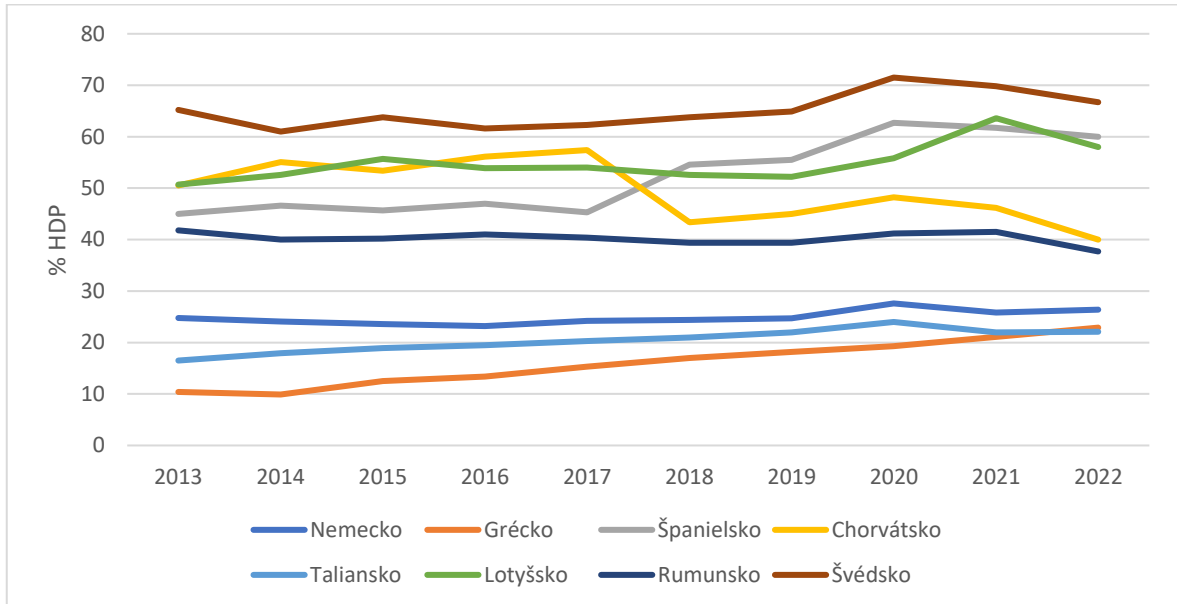

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Z grafov vieme sledovať obrovské rozdiely v objemoch realizovaných PZI, kde znovu všeobecne platí, že práve vyspelé a bohaté ekonomiky sú na tom komparatívne lepšie. Treba brať ohľad na to, že sú to PZI v absolútnych hodnotách vyjadrené v miliónoch eur a tak nezohľadňujú rozdiely vo veľkosti ekonomík, čiže napríklad PZI uskutočnená

zahraničnou firmou v Rumunsku, potenciálne spôsobí v konečnom dôsledku väčší vplyv na rozvoj ekonomiky, ako keby bola realizovaná vo vyspelejšej krajine.

Graf 7: Prichádzajúce PZI (vyjadrené ako % HDP) vo vybraných krajinách

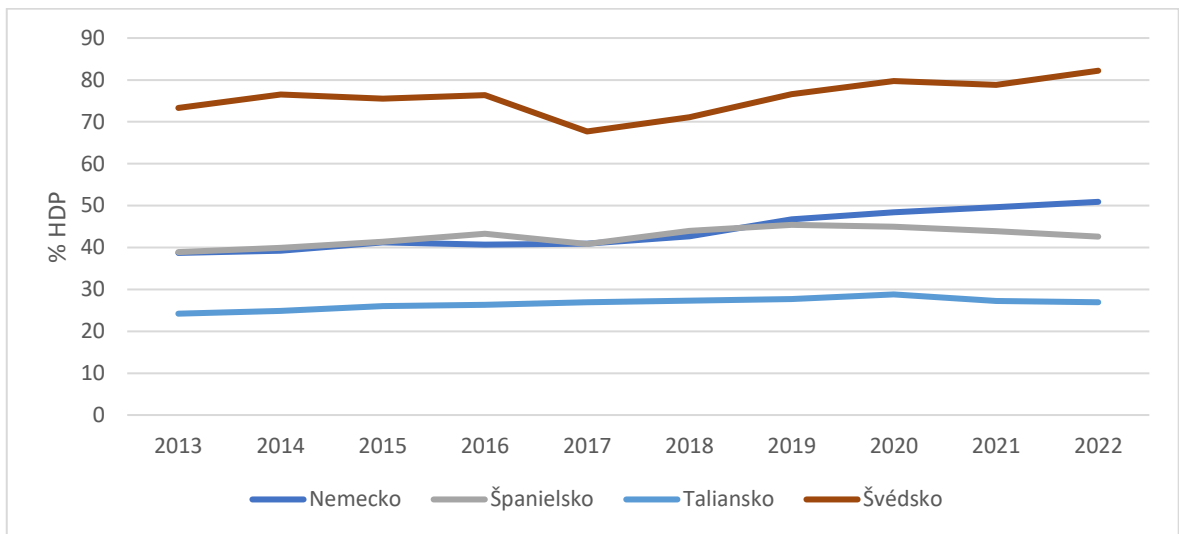

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Pri analýze tohto grafu môžeme sledovať značné rozdiely v prílevoch PZI do jednotlivých vybraných krajín. Z hľadiska menej vyspelých ekonomík dosahovali v sledovanom období PZI v Lotyšsku, Chorvátsku a Rumunsku vyššie hodnoty ako napríklad Nemecko, či Taliansko. V absolútnych hodnotách sú tieto PZI oveľa vyššie vo vyspelých ekonomikách, ale v percentuálnom vyjadrení voči ich HDP predstavujú v menej vyspelých ekonomikách väčší podiel. Tento pozorovateľný fakt poukazuje na výraznejší vplyv PZI v menej vyspelých ekonomikách, kde aj relatívne nižšie sumy môžu mať významný vplyv na ich hospodársky rozvoj.

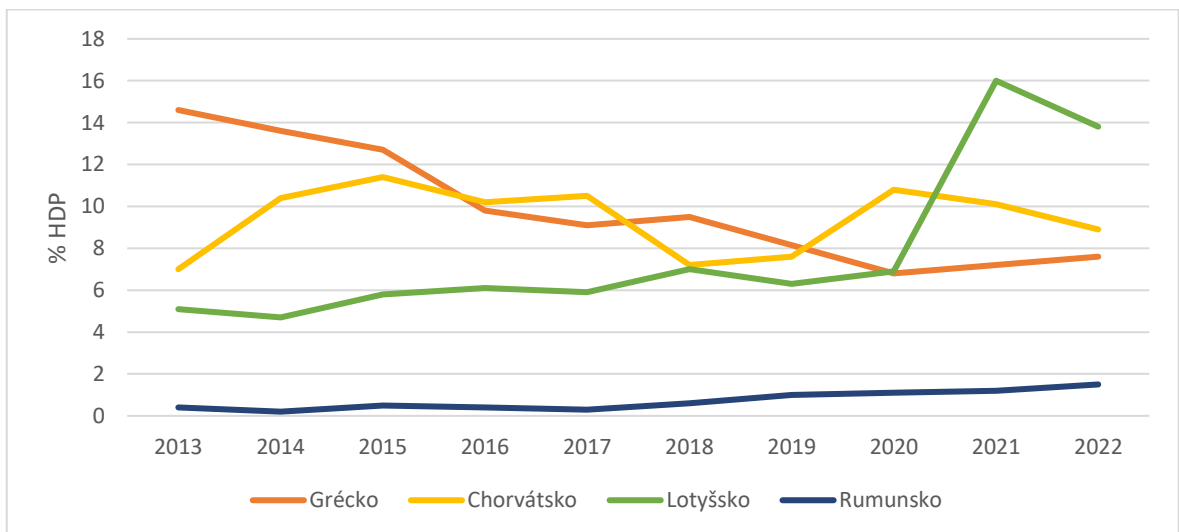
Ďalej sa pozrieme na odchádzajúce PZI v týchto vybraných krajinách, kde môžeme predpokladať, že menej vyspelé ekonomiky, ktoré skôr zažívajú odlev mozgov, budú dosahovať značne nižšie hodnoty.

Graf 8: Odchádzajúce PZI (vyjadrené ako % HDP) vo vybraných vyspelých krajinách

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Graf 9: Odchádzajúce PZI (vyjadrené ako % HDP) vo vybraných menej vyspelých krajinách

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu

Z predchádzajúcich dvoch grafov vieme potvrdiť, že menej vyspelé ekonomiky investujú v zahraničí oveľa menej, čo dotvrdzuje aj graf 8 a 9, kde sú PZI vyjadrené v absolútnych hodnotách.

PZI realizované v menej vyspelých ekonomikách majú potenciál udržať potenciálnych emigrantov, či znížiť emigráciu tým, že vzniknú nové pracovné miesta a zlepšia ekonomickú výkonnosť krajiny. Nadnárodné spoločnosti môžu ponúkať vyššie

mzdy ako národné firmy v menej rozvinutých krajinách, čo znižuje mzdový diferenciál medzi menej rozvinutými a rozvinutými krajinami (Wang et al., 2013). Tieto investície vytvárajú nové podniky, zlepšujú infraštruktúru a prispievajú do rastu HDP. Zlepšenie ekonomickej situácie relatívne voči vyspelým ekonomikám môže viesť k väčšej zamestnanosti, vyšším príjmom a lepšej životnej úrovne, čo vie ovplyvniť túžbu obyvateľov emigrovať za lepšími príležitosťami a tak si krajina potenciálne lepšie udrží svoj vedomostný kapitál a pracovnú silu.

Cez Pearsonove koeficienty korelácie v poslednej praktickej časti analyzujeme, či prichádzajúce PZI majú negatívny vplyv na emigráciu v menej vyspelých vybraných ekonomikách a aký silný je tento vzťah. Taktiež otestujeme, či existuje výrazná a kladná korelácia medzi vysoko kvalifikovanou pracovnou silou zo zahraničia a prichádzajúcimi PZI vo vybraných vyspelých ekonomikách.

Tabuľka 5: Pearsonov korelačný koeficient vzťahu medzi prichádzajúcimi PZI (v miliónoch €) a počtom emigrantov v sledovanom období 2013 - 2022

	Pearsonov korelačný koeficient (r)
Grécko	-0,851651273
Chorvátsko	0,780203382
Lotyšsko	-0,673523883
Rumunsko	0,426120475

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát z Eurostatu

Tabuľka 6: Pearsonov korelačný koeficient vzťahu medzi prichádzajúcimi PZI (v % HDP) a počtom emigrantov v sledovanom období 2013 - 2022

	Pearsonov korelačný koeficient (r)
Grécko	-0,909664147
Chorvátsko	-0,33823332
Lotyšsko	-0,53137348
Rumunsko	-0,31871334

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát z Eurostatu

Z výsledkov korelačných koeficientov Grécka a Lotyšska je zrejmé, že vyšší prílev PZI súvisí s nižšou emigráciou, čo znamená, že existuje pozitívny vplyv prílevu PZI na udržanie obyvateľstva v krajine. V prípade Chorvátska a Rumunska je situácia komplikovanejšia a závisí od toho, či berieme do úvahy PZI v absolútnych hodnotách alebo

ako percento HDP, no nakláňame sa ku výsledkom vzťahu s PZI vyjadrenom v percentách HDP, nakoľko poskytuje medzinárodne porovnateľné výsledky.

Naše výsledky sú v súlade aj s výskumom od M. Wanga et al. (2013), kde skúmali prílev PZI a ich vplyv na migráciu a dôraz dávali aj na medzinárodné korporácie. Zistili, že existuje odstrašujúci účinok prichádzajúcich PZI na migráciu vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaných ľudí, ktorý bol v súlade so zisteniami predchádzajúcich štúdií o PZI, ktoré naznačovali, že zahraničné pobočky sú produktívnejšie ako domáce firmy. Ak vnútorné PZI prenášajú nehmotné aktíva a súvisia so zvýšením dopytu po vysoko kvalifikovanej pracovnej sile, je pravdepodobné, že jednotlivci s terciárnym alebo stredoškolským vzdelaním sa zamestnajú v pobočkách medzinárodných korporácií a využijú vyššie mzdy a lepšie pracovné príležitosti, ako jednotlivci len so základným vzdelaním. Na základe údajov o migrácii z 19 menej rozvinutých krajín do 14 rozvinutých krajín zistili, že priame zahraničné investície v menej rozvinutých krajinách majú vo všeobecnosti tendenciu znižovať migráciu osôb so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním, ale nemajú významný vplyv na migráciu osôb len so základným vzdelaním. (Wang et al., 2013)

Avšak ďalej je potrebné preskúmať aj korelácie vzťahu medzi PZI a zásobou vysoko kvalifikovanej pracovnej sily zo zahraničia. V tomto prípade ide o dôležitú otázku obojsmernej kauzality z toho dôvodu, že nevieme jednoznačne vymedziť, či prílev PZI priťahuje zahraničnú vysoko kvalifikovanú pracovnú silu, alebo či prítomnosť tejto vysoko kvalifikovanej zahraničnej pracovnej sily priťahuje PZI.

Tabuľka 7: Pearsonov korelačný koeficient vzťahu medzi prichádzajúcimi PZI (v miliónoch €) a vysoko kvalifikovanou pracovnou silou migrantov v sledovanom období 2013 - 2022

	Pearsonov korelačný koeficient (r)
Nemecko	0,967307743
Španielsko	0,857622765
Taliansko	0,447792965
Švédsko	0,78981516

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát z Eurostatu

Tabuľka 8: Pearsonov korelačný koeficient vzťahu medzi prichádzajúcimi PZI (v % HDP) a vysoko kvalifikovanou pracovnou silou migrantov v sledovanom období 2013 - 2022

	Pearsonov korelačný koeficient (r)
Nemecko	0,660123333
Španielsko	0,956306247
Taliansko	0,532335815
Švédsko	0,532045057

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát z Eurostatu

Z výsledkov môžeme usúdiť, že vo všetkých vybraných ekonomicky vyspelých krajinách existuje pozitívna korelácia, ale s rôznou intenzitou.

Síce sa nám takýmto spôsobom nepodarí zohľadniť obojsmernú kauzalitu, výrazný a kladný vzťah v každej krajine naznačuje, že jednak prílev PZI zo zahraničia môže byť silným faktorom na priťahovanie zahraničnej vysoko kvalifikovanej pracovnej sily, zároveň táto už prítomná zásoba pracovnej sily môže ďalej podporovať a priťahovať PZI zo zahraničia.

5 Diskusia

V našom výskume sme preskúmali a analyzovali rôzne zákutia problematiky medzinárodnej migrácie, primárne v ekonomickom kontexte. S pokorou sa snažíme poskytnúť obširnejší a aktualizovaný pohľad na dlhodobu skúmanú medzinárodnú migráciu pracovných síl. Naš výskum v každej preskúmanej kategórii, vzorka vybraných krajín a časový rozsah výskumu, závisí primárne od dostupnosti a detailnosti údajov. Naše zistenia a ich príčiny opierame o výsledky a závery podobných štúdií, ktoré sa tomu venovali v blízkej minulosti a používali odlišné a sofistikovanejšie metódy. Naša analýza ukázala existujúce disparity medzi vyvinutými a menej vyvinutými ekonomikami, ktoré považujeme za hlavné príčiny migračných tokov v rámci Európskej únie. Výskum priniesol prevažne pozitívne zistenia vo vzorke vyspelých krajín, skúmal aj negatívne dopady na vybrané menej vyspelé krajiny a potvrdil dôležitosť priamych zahraničných investícií ako potenciálny nástroj udržania si emigrujúcej pracovnej sily s vysokou úrovňou ľudského kapitálu. Občasné rozdiely vo výsledkoch jednotlivých krajín vidíme hlavne v inštitucionálnych a štrukturálnych rozdieloch, prípadne aj v sekundárnych efektoch niektorých javov, ako napríklad existencia a význam remitencií.

Berieme na vedomie a dávame do popredia, že alternatívne a hlbšie metódy skúmania, ako aj skúmanie dlhších časových horizontov môže priniesť iné výsledky, nakoľko v našich regresných modeloch neberieme dostatočne veľký ohľad na autokoreláciu a prípadne endogenitu zvolených premenných, čo znamená, že výsledky môžu byť v skutočnosti do istej miery skreslené. Uznávame aj možný výskyt obojsmernej kauzality v problematike priamych zahraničných investícií a migrácie pracovných síl. Taktiež, využitie vhodnejších modelov na sofistikovanejšie ekonometrické skúmanie tejto problematiky by prinieslo ucelenejšie výsledky, napríklad skrz panelové dáta.

Vzhľadom na možné nedostatky a obmedzenia tohto výskumu chceme dať do popredia možnosť ďalšieho výskumu, ktorý by budoval a zlepšoval naše pochopenie a spracovanie danej problematiky.

Záver

V tejto bakalárskej práci sme skúmali vplyv medzinárodnej migrácie pracovných síl v sledovanom období 2013 – 2022, so zameraním na rôzne ekonomické ukazovatele ako hospodársky rast, produktivita práce, bohatstvo ekonomiky, životná úroveň, a toky priamych zahraničných investícií a ich význam. Dôraz pri analýze sme venovali aj migračným tokom pracovných síl a existujúcim disparitám v rámci vzorky krajín. Tam, kde nám to dáta umožňovali, sme na výpočty použili dlhšie časové obdobie do minulosti, až do roku 2000, aby sme zohľadňovali aj dlhodobejšie obdobie skúmaných javov.

V prvej časti sledujeme rozdiely medzi vybranými krajinami a grafickou analýzou zisťujeme a potvrdzujeme trend, že krajiny s vyšším reálnym HDP na obyvateľa zažívajú silné migračné toky a krajiny s nízkym reálnym HDP na obyvateľa zažívajú odlev mozgov. Tento trend platí aj pre rozdiely v produkcii na odpracovanú hodinu v našej vzorke krajín.

Zistili sme, že vo vybraných vyspelých krajinách okrem Talianska, existuje silný pozitívny vplyv prílevu zahraničnej vysoko kvalifikovanej pracovnej sily na produktivitu práce. Prílev zahraničnej vysoko kvalifikovanej pracovnej sily do Nemecka a Švédska taktiež podporuje rast reálneho HDP na obyvateľa a svojim prispievaním do produktivity zvyšuje bohatstvo krajiny. Zisťujeme, že prílev a prítomnosť zahraničnej pracovnej sily s vysokým ľudským kapitálom v celej vzorke prispieva aj do ekonomického rastu, a na druhej strane, že emigrácia vo vybraných menej vyspelých krajinách, konkrétne v Lotyšsku a Grécku, negatívne ovplyvňuje a spomaľuje ekonomický rast. Identifikovali sme aj možné príčiny rozdielnych výsledkov v prípade Rumunska a analyzovali existujúce disparity vo vzorke menej vyspelých krajín. Výsledky opierame aj o predchádzajúce výskumy realizované na podobnú problematiku.

V poslednej časti sa zameriavame na význam tokov priamych zahraničných investícií a existujúce rozdiely vo vybraných krajinách. V tejto časti analyzujeme prílevy a odlevy priamych zahraničných investícií a poukazujeme na disparity vo vzorke krajín. Neskôr zisťujeme existenciu negatívneho vplyvu priamych zahraničných investícií na emigráciu, ako potenciálny nástroj na čiastočné riešenie problému odlevu mozgov. Na záver zisťujeme pozitívny vzťah medzi priamymi zahraničnými investíciami a zahraničnou vysoko kvalifikovanou pracovnou silou vo vzorke vyspelých ekonomík s dôrazom na obojsmernú kauzalitu.

Zoznam použitej literatúry

1. BAUER, Thomas K., & ZIMMERMAN, Klaus F. (1995). Modelling International Migration: Economic and Econometric Issues. In W. Alber, W. H. Frings-Hessami, & B. Zimmerman (Eds.), Contemporary Migration Situations in Europe (s. 95-115). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. ISBN 9282740110. Dostupné online na: https://www.researchgate.net/publication/233794121_Modelling_International_Migration_Economic_and_Econometric_Issues
2. BORJAS, George J., 1989. Economic Theory and International Migration. 1989. B.m.: JSTOR. doi: 10.2307/2546424
3. FAIST, Thomas, 2000. The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces. 9. marec 2000. B.m.: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780198293910.001.0001
4. FELBERMAYR, Gabriel, Volker GROSSMANN a Wilhelm KOHLER, 2015. Migration, International Trade, and Capital Formation. 2015. B.m.: Elsevier. doi: 10.1016/b978-0-444-53768-3.00018-7
5. HAZANS, Mihails. Emigration from Latvia: Recent trends and economic impact. In OECD. Coping with Emigration in Baltic and East European Countries. Paris: OECD Publishing, 2013, s. 65-110. doi: 10.1787/9789264204928-7-en
6. KOOIMAN, Niels, Jan LATTEN a Marco BONTJE, 2018. Human Capital Migration: A Longitudinal Perspective. 3. október 2018. B.m.: Wiley. doi: 10.1111/tesg.12324
7. LEE, Everett S., 1966. A theory of migration. 1. marec 1966. B.m.: Duke University Press. doi: 10.2307/2060063
8. MASSEY, Douglas S, Joaquín ARANGO, Graeme HUGO, Ali KOUAOUCI, Adela PELLEGRINO a J Edward TAYLOR, 1999. Worlds in Motion. 28. január 1999. B.m.: Oxford University PressOxford. doi: 10.1093/oso/9780198294429.001.0001
9. MASSEY, Douglas S., Joaquin ARANGO, Graeme HUGO, Ali KOUAOUCI, Adela PELLEGRINO a J. Edward TAYLOR, 1994. An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case. december 1994. B.m.: JSTOR. doi: 10.2307/2137660
10. MASSEY, Douglas S., Joaquin ARANGO, Graeme HUGO, Ali KOUAOUCI, Adela PELLEGRINO a J. Edward TAYLOR, 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. september 1993. B.m.: JSTOR. doi: 10.2307/2938462

11. PIORE, Michael J., 1979. *Birds of Passage*. 1. jún 1979. B.m.: Cambridge University Press. doi: 10.1017/cbo9780511572210
12. RAUHUT, Daniel, Birgit AIGNER-WALDER a Rahel M. SCHOMAKER, 2023. *The Economics of Immigration Beyond the Cities*. B.m.: Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-031-30968-7
13. RIZVI, Fazal, 2005. Rethinking “Brain Drain” in the Era of Globalisation. november 2005. B.m.: Informa UK Limited. doi: 10.1080/02188790500337965
14. SJAASTAD, Larry A., 1962. *The Costs and Returns of Human Migration*. október 1962. B.m.: University of Chicago Press. doi: 10.1086/258726
15. STARK, Oded, & BLOOM, David E. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75(2), s. 173–178. Dostupné online na: <https://www.jstor.org/stable/1805591>
16. TAYLOR, Edward J., 1999. *The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process*. marec 1999. B.m.: Wiley. Dostupné na: doi: 10.1111/1468-2435.00066
17. WANG, Miao, M. C. Sunny WONG a Jim GRANATO, 2013. *The Effect of Foreign Direct Investment on International Migration: Does Education Matter?*. 12. január 2013. B.m.: Wiley. doi: 10.1111/twec.12047